

УДК 323.272

Полтораков О.,
кандидат політичних наук, радник при дирекції,
Національний інститут стратегічних досліджень
при Президентові України (Україна, Київ),
poltorakov@yahoo.com

ГІБРИДНА ВІЙНА В КОНТЕКСТІ АСИМЕТРИЧНОГО СВІТОУСТРОЮ

Нинішній світоустрій набуває ознак асиметричності, а чинник полярності/полюсності стає радше другорядним, допоміжним та некритичним. Принциповим геополітичним феноменом – значущим чинником світової політики (принаймні, в регіональному та суміжному її вимірах) стає т.зв. «гібридна війна». Через геостратегічну призму її слід розглядати в контексті асиметричності нинішньої моделі міжнародних відносин. Від часів закінчення «Холодної війни» та блокового протистояння трансформувалася парадигма ведення війни – суто військовий чинник втрачає свою найпершорядну значущість, поступаючись, з одного боку, економічним та політико-соціальним (інформаційно-пропагандистським і т.п.) вимірам, а з іншого – суміжним із суто військовим складовим (парамілітарним і т.п.). Гострий локальний конфлікт на сході України – за все мени приховуваної участі Росії – є перш за все кризою регіональної системи безпеки. Ключова причина цього – відсутність дієвих міжнародних механізмів стримування та протидії, в яких би взаємодоповнювалися структурні (передусім політико-правові) та функціональні (передусім політико-військові) важелі.

Ключові слова: гібридна війна, асиметрія, міжнародні відносини, світоустрій, регіональна безпека.

На фоні тривалих академічних дискурсів щодо ступеню полярності/полюсності нинішнього світоустрою, останній поступово, але неухильно набуває дедалі більших ознак асиметричності. Натомість чинник полярності/полюсності стає радше другорядним, допоміжним та некритичним.

У цьому контексті принциповим геополітичним феноменом – значущим чинником світової політики (принаймні, в регіональному та суміжному її вимірах) стає т.зв. «гібридна війна». Останню – через геостратегічну призму – слід розглядати саме в контексті асиметричності нинішньої моделі міжнародних відносин.

Росія, яка в контексті асиметризації світоустрою втрачає свої геостратегічні позиції, прагне розбудувати вигіднішу для себе модель міжнародних відносин. Таку, яка багато в чому нагадує післявоєнну Ялтинсько-Потсдамську систему блокової біполярності, в умовах якої ключові гравці (перш за все СРСР та США) мали достатньо чітко окреслені сфери та зони власного впливу.

Ізраїльський полемолог М. ван Кревельд визначив характерний для сучасного «(пост)постмодерного» періоду тип війн як «нетринітарні», «тому що вони не вкладаються в потрійну схему: уряд–армія–населення» [2]. У свою чергу, американський фахівець А. Коен звів сучасні збройні конфлікти до трьох типів – таких, що використовують, відповідно, ракети, танки та ножі [7]. За розрахунками професорів–полемологів, із 130 збройних конфліктів останнім часом в 90% випадків використовувалися не стільки ракети чи танки, скільки саме ножі. При цьому, як відзначав ван Кревельд, «історія показує, що у 90% випадків танки просто не знають, що робити з ножами» [2].

Гібридна війна: геостратегічні парадигми, стратегії та вектори

Від часів закінчення «Холодної війни» та блокового протистояння трансформувалася парадигма ведення війни [Пор. 1] – суто військовий чинник втрачав свою найпершорядну значущість, поступаючись, з одного боку, економічним та політико-соціальним (інформаційно-пропагандистським і т.п.) вимірам, а з іншого – суміжним із суто військовим складовим (парамілітарним і т.п.).

Значущою для трансформації воєнного феномену в напрямку поступового домінування «гібридної війни» стала концепція «війни трьох кварталів» [6; 8]. Її суть полягала в тому, що сучасний вояка має бути готовим до того, аби в одному кварталі – вести загальновійськовий бій, у другому – здійснювати поліцейські функції, в третьому – виконувати гуманітарні місії.

В певному сенсі, дії т.зв. «зелених/ввічливих чоловічків» у Криму (навесні 2014 р.) в основі своїй можна звести саме до цієї моделі «3-х кварталів»; проте не в «просторовому», а «часовому», до того ж «зворотньому» її вимірі. З'явившись в якості виконавців квазі-«гуманітарної» місії (забезпечення прав «російського/російськомовного населення»), вони поступово перейшли до виконання функцій квазі-«поліцейських» (забезпечення належного проведення «референдуму»), а потім – і квазі-«військових» (силове нав'язування виконання результатів «референдуму») [Див. 3].

«Дії Росії в Криму стали настільки швидкими, ефективними та неочікуваними для НАТО, що постала потреба придумати пояснення, яким генерали Альянсу та американські розробники концепції київського Євромайдану могли б прикрити український провал, – підсумовував брюссельський політолог та спеціаліст з інформаційних війн Дені де Шене. – Красивий термін «гібридна війна» і став таким поясненням» [4].

В контексті асиметризації як збройних конфліктів, так і всієї системи міжнародних відносин – парадигма «гібридної війни» поступово вийшла за першопочаткові воєнно-операційні (тактичні) межі та перетворилася на повноцінний (стратегічний) феномен світової політики.

Так, американський військовий експерт Джек Макуен (полковник армії США) у своїй однойменній статті [10] визначив гібридну війну як основний метод дій в асиметричній війні, що ведеться на трьох вибіркових видах поля бою: (1) серед населення зони конфлікту, (2) серед тилового населення, (3) серед міжнародного співтовариства.

Певним практичним підтвердженням актуальності теоретичної моделі, запропонованої Дж. Макуеном, відразу став російсько-грузинський політико-воєнний конфлікт серпня 2008 р. довкола Південної Осетії та Абхазії.

Свого повного та цілісного образу «гібридна війна» набула саме в російсько-українському конфлікті довкола регіону Донбас. Попередньо підсумовуючи, можна визначити таку її модель-схему:

Вектори («фронти») першого рівня:

/1.1/ квазі-«військовий» (з акцентом на парамілітарні складові на кшталт бойовиків та «нелегальних комбатантів», місцевих «ополченців» та «козацтво», кримінал та маргінес тощо). Показові слова колишнього радника НАТО, нідерландського парламентарія та генерал-майора у відставці Франка ван Каппена: «Гібридна війна – це змішування класичного типу війни з використанням нерегулярних військових формувань. Держава, яка веде гібридну війну, здійснює угоду з недержавними виконавцями – бойовиками, групами місцевого населення, організаціями, зв'язок із якими повністю заперечується. Ці виконавці можуть здійснювати такі речі, які сама держава здійснювати не може, тому що будь-яка держава зобов'язана слідувати Женевській конвенції та Гаазькій конвенції про закони сухопутної війни, домовленостям із

іншими державами. Усю брудну роботу можна перекласти на плечі недержавних формувань» [5];

Тісно взаємопов'язані вектори /1.2/ квазі-«гуманітарний» – з акцентом на забезпечення прав «російського/російськомовного населення») та /1.3/ квазі-«інформаційний» – з акцентом на ідеологічно-пропагандистські настанови, медіа-«картинки», масовані «симулякри», акцентуалізовані стереотипи і т.ін.

(Американський соціолог Уільям Айзек Томас (1863–1947) концептуалізував: «Якщо ситуація мислиться як реальна, то вона реальна за своїми наслідками» (т.зв. «теорема Томаса») [9]. Роз'яснюючи, він уточнював, що «якщо людина вважає, що її бачення якоїсь ситуації відповідає дійсності, то вона веде себе так, як того вимагає її уявлення, і наслідки її поведінки доволі реальні». Саме за цією схемою здійснюються ключові інформаційно-пропагандистські кампанії як принципові складові «гібридної війни»).

Вектори («фронти») другого рівня:

/2.1/ (гео)політичний (блокування вступу України до НАТО, перспективи внутрішнього розколу в НАТО і т.ін.);

/2.2/ (гео)економічний (гальмування розвитку відносин України з ЄС, використання «газової дипломатії» і т.ін.);

/2.3/ соціальний (створення жевріючого джерела соціально-політичної та гуманітарно-політичної напруги з потенціалом швидкої ескалації у разі потреби).

Гібридна війна: стратегії та контр-стратегії (замість висновків)

Гострий локальний конфлікт на сході України – за все менш приховуваної участі Росії – є перш за все кризою регіональної системи безпеки. Ключова причина цього – відсутність дієвих міжнародних механізмів стримування та протидії, в яких би доповнювалися структурні (передусім політико-правові) та функціональні (передусім політико-військові) важелі.

Показовим є перш за все неспрацьовування стандартів та механізмів т.зв. «Будапештського меморандуму» 1994 р. (перш за все – через нормативно-функціональну «слабкість» самого Документу).

Відповідно, існує запит на таке оновлення системи регіональної безпеки, яке б повніше враховувало інтереси позаблокових та нейтральних країн, що опинилися у «сірій зоні» геополітичного протистояння. Мова може йти, наприклад, про створення сучасного еквіваленту «Руху неприєднання» (часів «Холодної війни») та адаптації до нинішніх реалій історико-політичного досвіду таких країн як Фінляндія чи Австрія – з урахуванням нових регіональних реалій та трансрегіональних обставин і контекстів.

Окреме місце займає проблема відсутності еквіваленту РБ ООН для європейського геополітичного простору. Наявні структури – перш за все ОБСЄ та Рада Європи – не мають відповідних механізмів кризового регулювання, є «беззубими» та орієнтуються переважно на політико-дипломатичні та соціогуманітарні завдання. Показовим є фактичне призупинення дієвості механізму ДЗССС через російський мораторій (2007 р.).

Поточне завдання для України – перехопити геостратегічну ініціативу та розпочати «гру на випередження», аби не втратити власну регіонально-безпекову суб'єктність і не перетворитися на об'єкт міжнародного торгу між Сходом і Заходом.

Ключовий парадокс «асиметричної війни» в тому, що майже неможливо ефективно протидіяти їй, спираючись

переважно на симетричні дії та стратегії, базовані на «симетричній» парадигмі світоустрою. (Колізія між *de jure* та *de facto* в умовах *realpolitik* зазвичай в кінцевому підсумку закінчується на користь *de facto*).

Контр-стратегія вимагає альтернативних – комбінованих та багатоаспектних – підходів та заходів. Так, класичне «невизнання квазі-виборів/референдумів» не спрацьовує. Адже результати подібних акцій, навіть попри їх відверту фіктивність, потім – за принципом соціально-психологічної «теорема Томаса» – доволі ефективно використовуються в практичній політиці супротивником. Аналогічно є ситуації у військовій, соціально-економічній і т.п. сферах. Зазвичай з «симулякрами» можна боротися лише за допомоги одночасного, двоєдиного використання «анти-симулякрів» і «контр-симулякрів».

Однією з критичних проблем залишається питання ефективності науково-аналітичного забезпечення стратегії зовнішньої безпеки України в регіональному контексті та реформування сектору безпеки – в контексті внутрішньому. Більшість структур, які так чи інакше займаються цим, є переважно адміністративно-орієнтованими і керуються переважно інтересами своїх відомств (показове, зокрема, радше номінальне перетворення Внутрішніх військ МВС на Національну гвардію України). Це спричиняє низку проблем – від взаємної непоінформованості і дублювання зусиль до кінцевої неузгодженості на тактичних та стратегічних рівнях. Окреме місце займає «розрив» між експертно-аналітичною та практично-політичною діяльністю.

Коло принципів завдань з наукових-аналітичного забезпечення перспективних ініціатив в площині зовнішньої безпеки України має бути спрямовано перш за все на: (1) «гру на випередження» – ініціацію та попередню розробку перспективних ідей та проектів; (2) «критичне мислення» – проблемний аналіз поточної ситуації через призму «стратегічної культури» і т.п.; (3) «оперативна аналітика» – у прив'язці до конкретних подій та оперативних завдань.

Гостро затребуваною вбачається низка практично орієнтованих кроків – від проведення аналітико-прогностичних заходів («круглих столів» і т.ін.) «оперативного характеру» до змін в системах нормативно-правовій (Закон «Про основи національної безпеки», Військова доктрина та ін.), матеріально-технічній («безпілотними» тощо) та військової підготовки на оперативно-стратегічному рівні (відхід від орієнтації на військові та суміжні операції переважно «миротворчого» характеру) тощо.

Список використаних джерел

1. Бочарников И. В., Лемешев С. В., Люткене Г. В. Современные концепции войн и практика военного строительства / И. В. Бочарников, С. В. Лемешев, Г. В. Люткене. – М.: Эксперт-информ, 2013. – 144 с.
2. Война и современное государство // Polit.ru, 26 сентября 2006 г. – <http://polit.ru/article/2006/09/26/kreveld/>
3. Горбулін В. П. «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу / В. П. Горбулін // Стратегічні пріоритети: наук.-аналіт. щокв. зб./ Нац. ін-т стратегічних дослідж. – 2014. – №4. – С.5–12.
4. НАТО займеться изучением новых российских «гибридных методов ведения войн» // ИТАР-ТАСС, 5 сентября 2014 г. – <http://itar-tass.com/mezhdunarodnaya-panorama/1424330>
5. Піджак рвется по шву // Радио Свобода, 26 апреля 2014 г. – <http://www.svoboda.org/content/article/25362031.html>
6. Boot M. Beyond the 3-Block War // Armed Forces Journal. – March 2006.

7. Cohen E., Eisenstadt M., Bacevich A. 'Knives, Tanks, and Missiles': Israel's Security Revolution – Washington Institute for Near East Policy, 1998. – <https://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/pubs/KnivesTanksandMissiles.pdf.pdf>

8. Krulak Ch. The Three Block War: Fighting in Urban Areas // Vital Speeches of the Day. – 15 December 1997. – Vol. 64. – №5.

9. Merton R. K. The Thomas Theorem and The Matthew Effect // Social Forces. – December 1995. – Vol. 74. – №2. – P.379–424.

10. McCuen John J. Hybrid Wars // Military Review, March–April 2008. – <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/milreview/mccuen08marapr.pdf>

References

1. Bochamnikov I. V., Lemeshev S. V., Lyutkene G. V. Sovremennyye kontseptsii voyn i praktika voennogo stroitelstva / I. V. Bochamnikov, S. V. Lemeshev, G. V. Lyutkene. – M.: Ekon–inform, 2013. – 144 s.

2. Voyna i sovremennoe gosudarstvo // Polit.ru, 26 sentyabrya 2006 g. – <http://polit.ru/article/2006/09/26/kreveld/>

3. Gorbun V. P. «Gibrydna vyna» yak klyuchoviy instrument rosiyskoyi geostrategiji revanshu / V. P. Gorbun // Strategichni priority: nauk.–analit. shokov. zb./ Nats. In–t strategichnyh doslidzh. – 2014. – №4. – S.5–12.

4. NATO zaymetsya izucheniem novyih rosiyskikh «gibridnyh metodov vedeniya voyni» // ITAR–TASS, 5 sentyabrya 2014 g. – <http://itar–tass.com/mezhdunarodnaya–panorama/1424330>

5. Pidzhak rvetsya po shvu // Radio Svoboda, 26 aprelya 2014 g. – <http://www.svoboda.org/content/article/25362031.html>

6. Boot M. Beyond the 3–Block War // Armed Forces Journal. – March 2006.

7. Cohen E., Eisenstadt M., Bacevich A. 'Knives, Tanks, and Missiles': Israel's Security Revolution – Washington Institute for Near East Policy, 1998. – <https://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/pubs/KnivesTanksandMissiles.pdf.pdf>

8. Krulak Ch. The Three Block War: Fighting in Urban Areas // Vital Speeches of the Day. – 15 December 1997. – Vol. – 64. – №5.

9. Merton R. K. The Thomas Theorem and The Matthew Effect // Social Forces. – December 1995. – Vol. 74. – №2. – P.379–424.

10. McCuen John J. Hybrid Wars // Military Review, March–April 2008. – <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/milreview/mccuen08marapr.pdf>

Poltorakov O., candidate of political sciences, director's advisor, National Institute for Strategic Studies under the President of Ukraine (Ukraine, Kyiv), poltorakov@yahoo.com

Hybrid war in the context of world order asymmetry

Present world order is of more and more asymmetric character, while polarity factor is rather minor, additional, not–critical one. Principal geopolitical phenomenon and an influenced factor of world politics (at least in its regional etc. dimensions) becomes so–called «hybrid war». Through geostrategic prism, it must be analyzed in the context of asymmetry of present day international relations model. From the times when the Cold War and block opposition ended the paradigm of warfare has transformed – especially military factor lost its principal significance while giving in to economic and political–social (information, propaganda etc.) dimensions on the one hand and to close to especially military constituents (paramilitary etc.) on the other. Sharp local crisis on the west of Ukraine – with less and less hidden presence of Russia – is first of all regional security system crisis. Key reason of that is the absence of effective international mechanisms of restraining and counterweight in which instruments of structural (legal–political first of all) and functional (military–political first of all) to be inter–complimented.

Keywords: hybrid war, asymmetry, international relations, world order, regional security.

Полтораков А., кандидат политических наук, советник при дирекции, Национальный институт стратегических исследований при Президенте Украины (Украина, Киев), poltorakov@yahoo.com

Гибридная война в контексте асимметричного мироустройства

Нынешнее мироустройство обретает признаки асимметричности, а фактор полярности/полюсности становится скорее второстепенным, вспомогательным и не критическим. Принципиальным геополитическим феноменом – значимым фактором мировой политики (по крайней мере, в региональном и смежном ее измерениях) становится т.н. «гибридная война». Через геостратегическую призму ее следует рассматривать в контексте асимметричности нынешней модели международных отношений. Со времен окончания «Холодной войны» и блокового противостояния трансформировалась парадигма ведения войны – сугубо военный фактор теряет свою принципиальную значимость, уступая, с одной стороны, экономическим и политико–социальным (информационно–пропагандистским и т.п.) измерениям, а с другой – смежным с сугубо военными составляющим (парамилитарным и т.п.). Острый локальный

конфликт на востоке Украины – при все менее скрываеом участии России – является, прежде всего, кризисом региональной системы безопасности. Ключевая причина этого – отсутствие действенных международных механизмов сдерживания и противовесов, в которых бы взаимно дополнялись структурные (прежде всего политико–правовые) и функциональные (прежде всего политико–военные) рычаги.

Ключевые слова: гибридная война, асимметрия, международные отношения, мироустройство, региональная безопасность.

* * *

УДК 323.21

Солових Є. М., викладач кафедри інформатики і соціально–гуманітарних дисциплін, Харківська філія ПАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна академія управління персоналом» (Україна, Харків), solovikhvp@ukr.net

ВНУТРІШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ІМІДЖУ ОРГАНУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Розглядаються питання пов'язані з впливом внутрішніх факторів на формування іміджу органу місцевого самоврядування як політичного інституту. Обґрунтовується, що на формування іміджу впливають такі внутрішні складові, а саме: персональна, організаційна та нормативно–ціннісна. Визначається, що персональна складова внутрішнього середовища формування іміджу органу місцевого самоврядування включає в себе політичний та управлінський компонент. Організаційна зумовлює ефективність роботи органу місцевого самоврядування та його адаптивні можливості. Нормативно–ціннісна пов'язана з корпоративною культурою і морально–психологічним кліматом в організації.

Ключові слова: імідж, внутрішнє середовище іміджу, орган місцевого самоврядування, персональний імідж, імідж політичний, організаційна структура, корпоративна культура.

Імідж органу місцевого самоврядування, що складається з зовнішніх та внутрішніх елементів сприйняття, є комплексним образом, формування якого спрямовується на суспільну свідомість різних груп аудиторії через актуалізацію низки конкретних характеристик з метою створення сприятливих умов щодо позитивної оцінки корпоративними групами діяльності установи. Ця позитивна оцінка виступає фундаментом для формування стійкої довіри до органу влади як політичної інституції та суттєво впливає на рівень його легітимності. Сучасний етап модернізації політичних відносин в Україні актуалізує серед інших проблему підвищення довіри суспільства до органів влади всіх рівнів, державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування.

Саме такий феномен, як «довіра» формує фундамент готовності приймати на себе підприємницькі ризики, брати участь у громадському та державному житті, зменшує втрати на адміністрування та приваблює капітал. На жаль, за останні 24 роки незалежності люди абсолютно втратили довіру до основних інститутів держави. Як же підвищити рівень довіри населення до органів місцевого самоврядування, як зблизити взаємовідносини між владою та громадою та як залучити місцеве населення до участі у громадському житті? Варіантів відповідей може бути багато, але перш за все необхідно докласти багато зусиль, щоб сформувати «позитивний» імідж органу місцевого самоврядування. Тому обрана тема є актуальною.

Науковою розробкою проблеми формування іміджу державної установи займалися як вітчизняні, так і зарубіжні фахівці. Зовнішній аспект формування іміджу вивчали Л. Браун і М. Спіллейн. Вони довели, що зовнішні прояви прототипу іміджу особистості чи організації за певних обставин є вирішальними для